

**Рішення спеціалізованої вченої ради ДФ 79.035.2025
про присудження ступеня доктора філософії
Швець Юлії Вікторівні**

Спеціалізована вчена рада Одеського національного університету імені І. І. Мечникова ухвалила рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки Швець Юлії Вікторівні на підставі прилюдного захисту дисертації «Густаторний код української лінгвоментальності: лінгвокультурологічний і психолінгвістичний аспекти (на матеріалі художньої літератури 18-21ст.)» за спеціальністю 035 Філологія.

«26» червня 2025 року.

Швець Юлія Вікторівна народилася 23 січня 1995 року, громадянка України.

Освіта вища: закінчила у 2017 р. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова за спеціальністю «Філологія».

Дисертацію виконано в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови та мовної підготовки іноземців Ковалевська Тетяна Юріївна.

Виконала освітньо-наукову програму підготовки здобувачів третього освітньо-наукового рівня вищої освіти зі спеціальності 035 Філологія.

Здобувачка має 9 наукових публікацій, з них 6 відповідають вимогам чинного законодавства для здобуття ступеня доктора філософії (це 5 статей у наукових фахових виданнях України і 1 розділ у колективній монографії):

1. Швець Ю. В. Шляхи входження і функціонування лексичних запозичень на позначення їжі та питва у контексті твору «Енеїда» І. Котляревського. *Записки з українського мовознавства*. 2021. Вип. 28. С. 86–98. DOI: <https://doi.org/10.18524/2414-0627.2021.28.235524>

2. Швець Ю. В. Дослідження кодів української густаторної лексики методом вільного асоціативного експерименту. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2021. Вип. 44. Т. 3. С. 146–154. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/44-3-23>

3. Ковалевська Т. Ю., Швець Ю. В. Асоціативний фон класичних густативів. *Записки з українського мовознавства*. 2023. С. 254–272. DOI: <https://doi.org/10.18524/2414-0627.2023.30.283885>

4. Швець Ю. В. Фразеологізми з густаторним компонентом у лінгвоментальному фокусі: лінгвокультурологічний аспект (на матеріалі зразків класичної і сучасної української художньої літератури 18 – 21 ст.). *Вісник науки та освіти*. 2024. Вип. 8 (26). С. 522–539. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-8\(26\)-522-539](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-8(26)-522-539)

5. Швець Ю.. Контекстуальні семантико-стилістичні трансформації рекламних густативів. *Культура слова*. 2022. Вип. 97. С.167 – 176. DOI: doi.org/10.37919/0201-419X-2022.97.16

6. Швець Ю. В. Лінгвокультурологічна інтерпретація лінгвоментальних складників фразеологізмів із густаторними маркерами (на матеріалі зразків української художньої літератури 18-21 ст.). *Одеська лінгвістична школа: пріоритетні напрями: колект. моногр. / за заг. ред. Ковалевської Т. Ю.* Одеса: Видавець С. Л. Назарчук, 2024. С. 174–187.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації (опубліковані в інших наукових виданнях України та в закордонних виданнях, опубліковані тези доповідей на наукових конференціях):

1. Shvets Yuliia. Study of fluctuations of the concept of «Mentality» in modern humanities: philosophical, psychological and linguistic aspects. International scientific conference «Philological sciences and translation studies: European potential» : conference proceedings (November 3–4, 2022. Riga, the Republic of Latvia). Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2022. P. 199–203. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-49>

2. Швець Ю. В. Динаміка густативів на матеріалі твору «Кайдашева сім'я» І. Нечуя-Левицького. Матеріали І міжнародного конгресу «Прикладна лінгвістика на Півдні України: здобутки і перспективи». Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. Одеса, 2021. 139 с. С. 121–125.

3. Швець Ю. В. Поняття густаторного коду української ментальності в дослідженнях сучасних учених. Матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару «Мова і право». 27 жовтня 2021 року, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ / За заг. ред. А. В. Колесник, І. В. Царьової. Дніпро: ДДУВС, 2021. С.102–105.

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої вченої ради та присутні на захисті фахівці:

Рецензент – Романченко А. П., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови та мовної підготовки іноземців Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Виступ та дисертація Ю. Швець оцінені позитивно, усі розділи дисертації є змістовними та переконливими. Проте, безумовно, у процесі ознайомлення з ними виникають окремі зауваження та рекомендації:

1. З огляду на лінгвокультурологічний характер праці доречно було б дефінувати такі важливі для дослідження поняття, як харчосмакова культура, гастрономічна картина української культури, а також обґрунтувати вибір терміна густатив із-поміж інших, що номінують їжу та питво.

2. Не виникає сумнівів щодо схарактеризованих у роботі лексико-семантичних маркерів, однак у деяких ілюстраціях з художньої літератури вони позначають не їжу, а рослини (жито, пшениця, ячмінь, с. 108-109). Чи не варто уналежнити густатив сластьона у значенні 'пампушка' до ЛСГ Хліб, як і

пиріжок, книш тощо, чи можна грис вважати густативом, виходячи з його тлумачення?

3. У другому розділі об'єднання на позначення їжі та питва сформовано як ЛСГ, а в третьому розділі – як ЛСП, а також трапляється терміносполука асоціативне поле. Було б доречно пояснити потребу використання саме таких термінних одиниць.

4. Праці авторки варто вказувати не лише в списку публікацій за темою дисертації, а й у загальному списку використаної літератури.

Рецензент Лакомська І. В., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови та мовної підготовки іноземців Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Вона наголосила, що загалом кваліфікаційна робота є завершеним самостійним дослідженням з актуальної лінгвістичної проблеми, що викликає неабиякий науковий інтерес, але, попри загальну високу оцінку дослідження Юлії Вікторівні висловила деякі міркування стосовно виконаної роботи:

1. З огляду на проблематику «широкого» і «вузького» потрактування обсягів фразеології в сучасній лінгвопарадигмі у другому розділі (п. 2.4), де досліджено фразеологічні маркери, доречним було б зацентувати увагу на тому, який підхід застосовувався у роботі, а також наголосити на критеріях відмежування фразеологічних явищ від нефразеологічних. До того ж варто було б вказати, що термін *фразема* вживається як синонім до термінів фразеологізм і фразеологічна одиниця.

2. Наголосимо на поодиноких випадках необхідності уніфікувати вживання термінів *культурологічний аспект* (с. 16) і *культурологічний аспект* (с. 16), *персонологійні аспекти* (с. 16) і *персонологічні аспекти* (с. 74).

Опонент: Віват Г. І., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української та іноземної філології Одеського національного технологічного університету. Вона зазначила, що дисертація, беззаперечно, є самобутньою та інновативною, спрямованою на розв'язання важливих теоретичних та прикладних проблем. Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, його наукову новизну, теоретичну й практичну значущість, опонент поставила низку зауважень і запитань, що не торкаються концептуальних засад дисертації, але вимагають певних пояснень. Крім того, було звернено увагу на певні технічні недогляди:

1. Авторка обрала для аналізу твори українських письменників 18-20 століття: 1 твір 18 ст. (І. Котляревського), 3 – 19 ст. (І. Нечуя-Левицького, Г. Квітки-Основ'яненка, І. Карпенка-Карого), 2 – 20 ст. (У. Самчука, Остапа Вишні), 2 – 21 ст. (Люко Дашвар, В. Шкляра). У зв'язку з цим виникає питання, чи не варто було би додати до розгляду серед творів 20 століття повість «Тіні забутих предків» М. Коцюбинського, доповнивши лексичний матеріал в сегменті густаторних кодів гуцульськими лексемами, що допомогло би у виявленні додаткових лінгвоментальних рис української національної

смакової культури в лінгвокультурологічному та психолінгвістичному аспектах?

2. Серед творів 20 ст. Юлія Вікторівна обрала для розгляду роман-хроніку У. Самчука «Марія». Як відомо, цей роман є першим в українській літературі твором про насильницьку колективізацію та Голодомор 1933 року. У цьому романі часто йдеться про так звану «неїстівну їжу», а саме: про дохлину (мертвого зайця), бруньки та кору з дерев, корені різних рослин тощо. Наприклад: «Корній шукає їсти. На думці жінка, дочка і маленька внука. Всі вони хочуть їсти, всі чекають на нього дома. І ступав по лісі, дивився на птахів, на дерева і рослини – Що ж він тут знайде? Все не на їжу створене. **Начохрав дещо бруньок, настругав березової кори.** А після пішов на взлісся... < ... > Йшов просто через неорані поля. Трапилося щастя, зовсім несподіване і зовсім виняткове. У невеличкому рівчаку, де ще був сніг, **лежав мертвий заєць.** Корній надібав на нього, зупинився. І довго стояв, бо як же можна повірити, що то дійсно **заєць, мертвий і готовий на те, щоб тільки взяти його, роздерти і з'їсти**» (У. Самчук, с. 25).

У зв'язку з цим хочемо запитати, які харчові сегменти обирала дослідниця з тексту твору, оскільки в цьому романі змінилися наративи в сегменті густаторних кодів, тобто хочемо дізнатися, чи фіксувала Юлія Вікторівна й так звані новооприятні харчові сегменти української харчосмакової культури в цьому творі (так звану «неїстівну їжу»), чи обирала лише традиційні?

3. Вважаємо, що тема «неїствної їжі» може бути окремих дослідженням, яке також можна розглядати як сегмент харчосмакової культури в лінгвокультурологічному і психолінгвістичному аспектах на матеріалі української художньої літератури, що порушує питання харчування українців під час Голодоморів. До такого розгляду можна залучити не лише роман У. Самчука «Марія», але й романи В. Барки «Жовтий князь», Ю. Бедзика «Гіпсова лялька», Д. Гуменної «Діти Чумацького Шляху», А. Дімарова «Самосуд», Н. Доляк «Чорна дошка», П. Загребельного «Тисячолітній Миколай», В. Захарченка «Прибутні люди», Л. Кононовича «Тема для медитації», М. Потупейка «У лабетах смерті», С. Талан «Розколоте небо» та багато інших творів українських авторів 20 століття.

4. У Академічному тлумачному словнику української мови дисертантка виявила таку лексему: **Пряник (праник) (1)** – «солодке печиво у вигляді товстого коржика, приготовлене на меду, патоці або цукровому сиропі з доданням прянощів». У творі І. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я» в уривку розмови двох братів наявна така лексема: «Сватай Олену Головківну. Олена кругла, як цибулька, повновида, як повний місяць; в неї щоки, мов яблука, зуби, як біла ріпа, **коса, як праник**, сама дівка здорова, як тур: як іде, то під нею аж земля стугонить», а відтак дослідниця долучила у своїй роботі до розгляду лексему «праник», як таку, що позначає кулінарний виріб. Однак вважаємо цей приклад спірним, оскільки в тому ж тлумачному словнику є інше

визначення цієї лексеми: **Праник** – дерев'яний валок для вибивання білизни під час прання, тобто **праник** – від дієслова «прати». Порівняння дівочої коси з праником було стандартним в українській побутовій лексиці 19 ст. Наприклад, саме таке, порівняння (з праником) дівочих кіс знаходимо у творі М. Стельмаха: «Тільки я на поріг, а з хати Тетяна вибігає. Справді, стала дівчиною хоч куди, **а коси, мов праники**, аж поторкати хочеться» (Стельмах, І, 1962, 59). Отже, цю лексему у зазначеному прикладі не відносимо до густаторної лексики, а лише до побутової.

5. Хочемо також зауважити, що опрацьовані авторкою дослідження лексико-семантичні маркери густативів (с.100-120), такі як: хлібобулочні вироби (випічка), алкогольні напої, м'ясні страви, злакові культури (страви на основі злакових), страви з тіста (на основі борошна), овочі, безалкогольні напої, рибні страви, страви на основі молока (молоковмісна продукція), солодке, спеції, прянощі, приправи, супи, фрукти, жири, квашенина тощо варто було би для зручності опрацювання згрупувати за спорідненістю, а саме: напої – алкогольні напої, безалкогольні напої; рослинна продукція – овочі, фрукти, бобові, бахчові; кулінарні вироби; приправи тощо.

Опонент Венжинович Н. Ф., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Дисертаційне дослідження та виступ оцінено позитивно. Утім, поряд з логічним, детальним викладом ходу і результатів дослідження, опонент зупинилася на деяких зауваженнях, дискусійних моментах, міркуваннях та питаннях, які можуть бути з'ясовані під час захисту та враховані автором у його подальших наукових розвідках.

1. Відзначаючи в цілому збалансованість термінологійного апарату, покликання на думки відомих учених, вважаємо, що в першому розділі бажано було б більш впевнено представити своє бачення, своє авторське «Я» в тлумаченні основоположних термінів, що використовуються в роботі, наприклад, на сс. 32–40 та ін.

2. На с.47 роботи авторка, зокрема, пише, що «висновки автора можуть підлягати істотним сумнівам», а могла, ймовірно, чітко зазначити свою власну думку щодо цього.

3. Нам видається, що не зовсім коректно в дисертації названі окремі підрозділи (2.3.1 – 2.3.24). Зокрема, очевидно, треба було зазначити не *овочі*, а *назви овочів*, не *соуси*, а *назви соусів* і т. ін. (курсив наш. – Н. В.), оскільки це робота з мовознавства.

У дискусії також взяли участь присутні на заході:

Науковий керівник Ковалевська Т. Ю., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови та мовної підготовки іноземців Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Голова СБР Колегаєва І. М., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри лексикології та стилістики англійської мови Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, зазначила, що кваліфікаційна наукова праця Ю. Швець є завершеним, самостійним та оригінальним дослідженням, актуальність якого полягає в декодуванні лінгвоментальних особливостей українців у проєкції на їхню психолінгвістичну специфіку. У дисертації глибоко вивчено теоретико-методологічні питання, що стосуються лінгвокультурології, психолінгвістики, репрезентовано особливості породження асоціацій респондентами, у межах чого ідентифіковано смакову константу ментальності (СКМ).

Здобувачка виокремила й описала густаторний код української лінгвоментальності на матеріалі української художньої літератури 18-21 ст. Цінним здобутком дисертантки є результати проведеного ВАЕ, у межах якого ідентифіковано лінгвоментальні особливості української культури.

Результати та висновки роботи здобувачки наукового ступеня належним чином апробовано, зокрема в 9 наукових публікаціях та доповідях на 10 конференціях. Безперечно, авторка заслуговує на позитивну оцінку й підтримку її концепції та присудження їй ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія в галузі знань 03 Гуманітарні науки.

Рецензент Романченко А. П., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови та мовної підготовки іноземців Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, наголосила, що у кваліфікаційній науковій праці Ю. В. Швець представлено оригінальний комплексний аналіз густаторного коду української лінгвоментальності в психолінгвістичному і лінгвокультурологічному аспектах, що є вагомим внеском у психолінгвістику. Дисертацію виконано в межах наукової теми кафедри української мови та мовної підготовки іноземців Одеського національного університету імені І. І. Мечникова «Дослідження дискурсивної специфіки комунікативного впливу» (номер державної реєстрації 0119U103569), що посилює основні напрями досліджень Одеської наукової школи сугестивної лінгвістики, очолюваної професором Т. Ю. Ковалевською.

Дисертаційна робота «Густаторний код української лінгвоментальності: лінгвокультурологічний і психолінгвістичний аспекти (на матеріалі художньої літератури 18-21 ст.)» відповідає усім чинним вимогам, а авторка роботи заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія.

Рецензент Лакомська І. В., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови та мовної підготовки іноземців Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, зауважила, що висновки дисертаційного дослідження демонструють комплексний та інноваційний підходи до аналізу архітектури внутрішнього лексикону українців у густаторному фокусі. Підкреслено широку обізнаність дисертантки із

сучасним станом вітчизняної і закордонної гуманітаристики та вміння критично осмислювати сучасні трактування лінгвістичних понять з актуалізацією власної позиції.

Дисертаційна робота Ю. В. Швець відповідає п.6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та ухвалення рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 №44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 за №155/30023, а авторка роботи заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія.

Опонент Венжинович Н. Ф., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет», наголосила, що дисертаційне дослідження Юлії Вікторівни Швець на тему «Густаторний код української лінгвоментальності: лінгвокультурологічний і психолінгвістичний аспекти (на матеріалі художньої літератури 18-21ст.)» – це завершена наукова праця, що за актуальністю теми, презентованою новизною та обґрунтованістю наукових результатів, що мають відповідне теоретичне та практичне значення, і цілком відображені в наукових публікаціях, відповідає вимогам до наукової кваліфікації ступеня доктора філософії, що встановлені Постановою КМУ «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 року № 341 та від 19.05.2023 року № 502). Дисертація є цінним у сучасному мовознавстві дослідженням, адже в ньому глибоко вивчено теоретико-методологічні питання, що стосуються лінгвокультурології, психолінгвістики, репрезентовано особливості породження асоціацій респондентами.

Дисертантка заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії в галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 035 «Філологія».

Опонент Віват Г. І., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української та іноземної філології Одеського національного технологічного університету, зауважила, що дисертаційна праця засвідчує вміння Юлії Вікторівни Швець орієнтуватися в системі сучасних мовознавчих напрямів; чітко розмежовувати персонологічні аспекти лінгвокультурології, а також визначати лінгвокультурологічні аспекти національної концептосфери і лінгвокультурологічні аспекти художнього дискурсу. Робота не має ознак академічного плагіату та є абсолютно авторським дослідженням.

Наведене дає підстави твердити, що дисертація «Густаторний код української лінгвоментальності: лінгвокультурологічний і психолінгвістичний аспекти (на матеріалі художньої літератури 18-21 ст.)»

відповідає всім вимогам, що висуваються чинним українським законодавством до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії. Її авторка Юлія Вікторівна Швець заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі гуманітарних наук зі спеціальності 035 Філологія.

Результати голосування членів спеціалізованої вченої ради за присудження Швець Юлії Вікторівні ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки», за спеціальністю 035 «Філологія»:

«За» – 5___ членів СБР

«Проти» – _немає членів СБР

«Утримались» – немає членів СБР.

На підставі результатів голосування спеціалізована вчена рада присуджує Швець Юлії Вікторівні ступінь доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія.

Голова спеціалізованої
вченої ради

Ірина КОЛЕГАЄВА

*Підписи голови спеціалізованої вченої
ради Ірини Колегаєвої розв'язують.
Проректор Ірина Колегаєва*

26.06.2025/